

УДК [2-14+2-18]:165.62Бортнік

*Р.А. Горбань,
кандидат філософських наук,
в. о. професора Косівського
інституту прикладного та
декоративного мистецтва ЛНАМ*

АКТИВНО-ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ БОГА І ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОМУ ТЛУМАЧЕННІ ФЕНОМЕНУ ОСОБИ ЧЕСЛАВОМ СТАНІСЛАВОМ БАРТНІКОМ

Християнство розглядає особу як кульмінаційний, фінальний і плеромічний етап творіння. Польський філософ-персоналіст і католицький богослов Ч.С. Бартнік стверджує: якщо тіло і душу людини можна вважати суто пасивним аспектом в акті творення, то особовість є результатом активно-творчої співпраці Бога і людини. У своєму філософсько-релігійному вченні, яке розбудовує протягом кількох десятиліть, цьому питанню філософ приділяє особливу увагу, позаяк у контексті відношень людської особи і осіб Божих проявляється трансцендентна суть феномену особи.

Оскільки філософсько-релігійне тлумачення феномену особи Чеславом Станіславом Бартніком не досліджувалось українськими релігієзнавцями, перед нами стоїть завдання висвітлити, як польський філософ у вимірі особи розглядає діалектику взаємовідношень людської особи і осіб Божих.

У першому томі фундаментальної філософсько-теологічної праці «Католицька догматика» (1999) Ч.С. Бартнік пише: «Оскільки особа активно та дієво співпрацює з Богом у творенні себе, то людина, щоб стати особою, повинна співпрацювати з Божими Особами, які створили і творять усю дійсність і людину також, зокрема людську особу» [3, 386]. У цей спосіб людина творить свою особу в онтичній площині, а головне – духовно, морально і дієво. В особі акт Божий відзначається найменшою гетерогенністю. У статі «Історичний факт у християнському богослов'ї» (1976) католицький філософ зауважує, що не створюється кожна людина окремо та не поселяється в уже існуюче середовище. Дійсність, світ, людство, незважаючи на відлеглисть проміжків часу і простору, слід розглядати як «один-єдиний

цілісний акт створення, неподільний і тривалий» [4, 24]. Розмежування на численність, категорії та наслідки виникає з огляду на природу буття, а не з акту творіння, тому здатність брати активну участь у творенні себе притаманна кожній особі, бо «закладена в природі людини самим Богом» [2, 14].

У статті «Предмет і об'єкт у персоналістичному пізнанні» (1988) польський мислитель стверджує, що створена Богом вільною у своїх діях і виборі людина не підлягає будь-яким обмеженням, адже особовий Бог не може стати загрозою її особовому буттю, а навпаки – є для неї необхідною умовою, яка творить основу людської свободи та особи, допомагає на шляху реалізації, виступає джерелом, метою та здійсненням поставання людини особою [16, 23]. Без Бога людська особа не існувала б і не була б наділена тими якостями, й структурою, які має, не відзначалася б розумом, свободою, творчістю, не змогла б подолати буттєвої обмеженості та невпорядкованості речей, позбавлених особовості. Божа Особа спричиняє поштовх у активізації особових структур людини, виходу з потенційності до реалізації, та надає їй аналогічність свого здійснення та буття стосовно Особового Бога, бо «людська особа, не будучи богом, не була б без Бога собою» [2, 30].

Після пізнання свого «я» та усвідомлення існування «ти» і «ми», людська особа приходить до відкриття повноти особи в Особі Божій, тобто відкриття Абсолютної Особи. Особа за своєю суттю є найбільшою досконалістю буття, тому аперсональний Бог, на думку Ч.С. Бартніка, був би не тільки менш досконалим за людину, а й «внутрішньою суперечністю» [15, 85]. Як стверджує філософ у статті «Нарис про особу» (1990), поняття субзистенції цілком виражається лише в Божій Особі і власне їй відповідає повною мірою, а тільки потім – людській особі, у Богові субзистенція отримує свій найповніший і абсолютний вимір [19, 76].

Згідно з поглядами Ч.С. Бартніка, внутрішній світ людини характеризується загальним знаком Бога, де відбувається постійний вибір: за чи проти Нього. Бог укорінений у людську особистість і одночасно являється світові у предметний спосіб. Тут професор Бартнік припускає: «Можливо навіть, що кожний має “свій” особистий образ Бога» [20, 36].

Існують моменти, в які людська особа може відчуті безпосе-

редню присутність Бога, Божеське «Я», що охоплює сферу пізнання, любові і людських діянь. В абсолютний спосіб це виявилось, коли Ісус об'явив своє буття «Я» як Особи, як Слова Божого, і хоч у звичайної людини ця суб'єктність не така виразна, сам Христос являє певне відмежування людської особи і Осіб Божих та водночас вказує на вкоріненість людської особи в бутті Божому, будучи і людиною, і Богом. Апостол Павло спостерігав це як перебування в людині Пресвятої Трійці: «І живу вже не я, а Христос проживає в мені» (Гал. 2: 20). Звідси, найближчим з Божих Осіб до людини є Христос, особливо коли особа виявляється найбільш відкритою Богу. При цьому відкритість, як застерігає Ч.С. Бартнік, не можна сприймати суто індивідуально, оскільки «найповніше це відбувається в таємниці спільноти осіб, які формують необхідне персоналістичне середовище» [20, 37].

У філософському трактаті «Культура і світ особи» (1999) йдеться про те, що в результаті цього особа існує і розвивається в самому центрі різноманітних сфер: космічної, історичної, персональної і суспільної, які утворюють певну структуру заради того, щоб кожну людину залучити до Ідеї Божої. Однак прийняття чи неприйняття участі в Божій спільноті – невід'ємне право кожної особистості. Усі перелічені сфери впливають на людську особу так, що визначають основні риси її поведінки, ставлення до інших і, врешті, до самого життя. Доки людина живе в часі і просторі, доти вона робить вибір щодо добра або зла, а це обумовлює її місце у середовищі осіб, але визначальним є вибір Бога, який формує людське суспільство, покликане вдосконалювати кожну людську особистість [7, 56].

Ч.С. Бартнік стверджує, що через Біблію Бог промовляв правду про себе, а передусім вказував на своє особове буття, що проявляється у висловах «Я є», які представляють собою певні елементи антропоморфічного характеру, бо як зауважує філософ у праці «Особа й історія» (2001), «той, хто бачить, усе розумно влаштував у світі, має свій задум стосовно світу та людини», він має нескінченно досконалий інтелект, розум, серце, свободу, волю, самостійність, дію, сам визначає своє буття та існування [11, 147]. Оскільки Бог є особовим, все його єство звернене на людство та кожну людську особу зокрема. Він у незбагнений спосіб присутній у бутті, екзистенції, історії людини.

Бог відображається в усій структурі людської особи, тому людина, як і Бог, має особове буття, а також нерозривну та неповторну цілість ества. Божою Особою і людська особа відзначаються подібністю екзистенції, незвичайністю та нескінченністю. Людина здатна, на відміну від інших форм буття, формувати особливе ставлення до Бога, творити внутрішній зв'язок з ним, отже може стати його партнером, вступати в діалог з Богом як особа з особою. Подібність людської особи до Божої лежить у площині подібності сина до батька, з цієї причини, на думку Ч.С. Бартніка, подоба людини як образу Божого є умовою, що забезпечує найдосконаліший внутрішній зв'язок людини з Богом. Як стверджує дослідник теологічно-філософського доробку Ч.С. Бартніка, польський богослов К. Гуждж, людина перебуває в потенційному стані повноти образу Бога і може бути несвідомим його відображенням, хоча повинна стати свідомим [22, 211]. Для того, щоб це сталося, вона має якомога більше пізнавати Бога. Якщо людина не зауважує Божої присутності у світі, то віднаходить у своєму внутрішньому вимірі, у площині якого і відкривається усвідомлення буття образом Бога. Адже саме завдяки своїй подібності до образу Божого людина є неповторною, особливою істотою, в тому числі як особа.

Відображення Бога в людині відбулось завдяки Сину Божому, оскільки перша людина Адам була створена як модель майбутньої досконалої Особи Христа, яка в свою чергу стала взірцем для кожної людини. У Христі людська природа тісно поєднана з Божою, тому через нього людство отримало повноту образу Бога. Людська особа повинна уподібнюватися до Христової як свого взірця і прагнути реалізувати його у своєму житті. У трактаті «Містерія людини» (2004) Ч.С. Бартнік зазначає, що не тільки у Христі людина знаходить свій взірець, позаяк повнотою Особи Божої є Трійця. Людина – це образ цілої Трійці, хоча образ Сина Божого для неї найбільш близький і властивий. Отець започатковує людську особу, Син скеровує її до розвитку, стаючи Омегою, до якої прямує кожна людська особа, натомість образ Св. Духа присутній там, «де відбувається єднання Початку і Кінця, тобто там, де присутня любов, гармонія, сенс, творча дія на шляху поставання подібним до Бога в Його особовому бутті» [8, 229], саме завдяки дії Св. Духа стає можливим зрушення на шляху самореалізації людської особи.

Тринітарне буття Особи Бога відтворюється у спільноті людських осіб, де «спільнота постає як єдність багатьох осіб та водночас неподільна єдність, як і Бог» [8, 229].

Образ Пресвятої Трійці в людині був деформований злом, яке ввійшло у світ завдяки людині, тому необхідно відновити його за допомогою самовдосконалення духа, що можливо лише за дією ласки Божої, «яка віднаходить у людині втрачений Божий образ і дає основу для формування буття людини й особи» [8, 230]. Тут найважливішу роль відіграє питання віднесення людської особи до особового Бога або ж не-Бога, тобто питання добра і зла, що лежить у площині моралі. На думку Ч.С. Бартніка, без категорії особи взагалі «неможливе існування моральних категорій добра чи зла, як неможливим був би розвиток чи занепад людини» [12, 130]. Тому особа стає тим ключовим чинником, який визначає все буття. Натомість релігійний і моральний чинники становлять силу, яка зумовлює рух усього процесу від початку до звершення, трансформації суто матеріального в духовне. У цьому руслі відбувається і процес започаткування особи й осягнення її повноти. За посередництвом особи змінюється вся дійсність, зокрема стає можливим одухотворення світу, особа стає тим, хто надає сенс і спрямованість усьому буттю і будь-яким процесам, що відбуваються в дійсності. Вона скеровує дійсність і веде до звершення.

Для Ч.С. Бартніка принциповим є питання зв'язків-відношень (*relatio*), оскільки людська особа може отримати повноту реалізації тільки у випадку, коли між нею і Особою Божою існує первинно закладений зв'язок, який охоплює людину цілком: тіло, душу, екзистенцію, розум, волю, почуття, дію. Тому, на думку польського мислителя, людська особа є «трансцендентною реляцією в повноті свого виміру» [12, 136]. Бог, створюючи людину та призначивши її до спілкування з собою, вклав у її природу вроджене прагнення до єднання людської особи з Особою Божою. Це єднання становить найвищу мету людської особи, без чого вічне життя чи вічна смерть були б абсолютно позбавлені сенсу. На погляд Ч.С. Бартніка, особовий світ людини виступає безсумнівним аргументом існування Особового Бога. У концепції польського персоналіста йдеться про взаємозумовлене існування осіб: Божої і людської.

Оскільки в людській особі присутні або мають бути присутні-

ми Особи Пресвятої Трійці, людину називають образом Бога, його Іконою. Людина у свідомий і добровільний спосіб бере участь у творенні людської ікони за образом і подобою Божої Особи, творячи таким чином саму себе. Як пояснює Ч.С.Бартнік, людина «має власну ікону за допомогою розуму, дій, творчості, але разом з Богом», оздоблює її вчинками, «оживляє перспективами нескінченності, а також доброю думкою, розумною добротою» та «надає реальність власним визволенням, стаючи вільною» [5, 269]. Маючи спільнотний вимір кожна людська особа творить також ікону людства, вбудовуючи власну ікону в спільноту ікон і допомагаючи малювати її іншим, малюючи її разом з іншими.

У статті «Віра і теологія в персоналістичному розумінні» (1982) Ч.С.Бартнік стверджує, що людина як особа не створена водночас з матеріальним світом, а покликана до буття з матерії творчим особовим актом. Саме Особовий Бог став причиною покликання до особового існування людини та «буття в особовій спільноті з іншими та Богом» [21, 42]. Увесь особовий світ людини не обмежується раціональною екзистенцією в матеріальному світі, а спрямований на Нестворену Особу. Людська особа вимагає Бога та спрямовується на його Особу, відкриваючи в глибині свого ества образ Божої Особи. Зв'язки-відношення (*relatio*) Бога і людини філософ подає як образ веселки, один кінець якої «знаходиться в бутті людини, всесвіті, а інший сягає надприродного світу» [9, 91].

Сам факт існування людської особи, її вимір, зміст і якості виступають аргументами на користь існування Особового Бога. Особа як найбільша досконалість буття, вказує на Бога як особу, адже Бог вважається найбільшою досконалістю – Абсолютом.

В абсолютному значенні особа присутня лише в Бозі, де кожна з тринітарних осіб є даруванням себе іншій. Створену людську особу можна назвати особою тільки за допомогою аналогії, адже вона позбавлена тринітарної повноти Божих осіб. Хтось існуючий може вважатися субзистенцією в самому собі, завдяки собі і для себе, але виключно за допомогою співвіднесеності з іншими. Особа, покликана до буття Богом, не може мати повноти тотожності, ані стати собою завдяки простому співвіднесенню з іншими особами, зрештою, єдність людських осіб не має характеру абсолютності, як у випадку Божих Осіб. Тому створена особа не може досягнути повноти своєї

реалізації завдяки собі самій, а потребує участі інших осіб: Божих і людських. Ця реалізація носить характер плеромізації, тобто фінального й абсолютного здійснення особового буття людини в істині, добрі, любові, свободі, творчості та ін. У ході цього процесу людська особа щораз більше зосереджується на своєму єстві, поглиблює його та відкривається на Особу Божу.

У статті «Персоналістична онтологія» (2003) Ч.С. Бартнік зауважує, що між Богом і людиною немає бездонної прірви, яка б розділяла їх, оскільки їх єднає персональність. Особа має характер абсолютності, причому в Бозі вона є безвідною, а в людині – відною. Такий зв'язок-відношення (relatio) Божої і людської особи творить «третій, найвищий шабель онтологічної ієрархії» [10, 83]. Людська особа становить пункт виходу та вказує напрямком думки до Найвищої Особи, Особи осіб. Бог і створене буття мають не той самий вимір, а представляють певне віднесення: відносної особи до Абсолютної, обмеженої – до Необмеженої. Людина, яка рефлектує над собою й іншими особами, спостерігає свою відносну абсолютність, обмеженість і залежність власної особи від Божої, яка має абсолютний ступінь самостійності та самодостатності існування в Спільноті Осіб єдиного Бога. Польський філософ переконаний, що «тільки людська особа здатна отримати і творити себе та постійно розвивати вічну спільноту з Божими Особами» [10, 84].

У статті «Персоналістический нарис католицького богослов'я» (1993) Ч.С. Бартнік називає людину «відносним віднесення», оскільки людина є істотою похідною, яка не постала сама з себе, а причиною її існування виступає Бог, позаяк початок людини виводиться з Божого життя, Його розуму та любові. Філософ зауважує, що «будучи особою, наділеною через це безмежною гідністю, покликана Ним до існування з буття світу (матерії) до особової спільноти з Богом», людина в таємничий спосіб «народжується в часі і просторі з матеріосфери, космосфери, геосфери, біосфери, психосфери» [13, 109]. У статті «Сенс буття» (1981) польський персоналіст стверджує, що антиципаційно людина бере своє існування від моменту створення світу, розвивається разом з ним і завжди виступає в ролі його мірила, вона також виявляється «фінальним пунктом світу, метою і сенсом, хоча і не абсолютним, оскільки таким є тільки Бог» [18, 103]. Ч.С. Бартнік розглядає людину як структуру, історію світу, його

іманентний і трансцендентний прояв, що поєднує в собі протилежні елементи, такі як матерія і дух, обмеженість і нескінченність, природне і надприродне, які всі проявляються у площині особи. Головним для католицького мислителя є те, що завдяки Богові людина може знаходити шлях до розвитку, поставання щораз більше особою.

Перспектива нескінченності відкриває перед людиною площину не тільки творіння, але й спасіння, того перетворення людини, яке стає доповненням і звершенням її створення. Ч.С. Бартнік зауважує, що в певному сенсі «людину можна назвати малим абсолют і живою аналогією Бога» [13, 110], оскільки вона є подобою й образом Єдиного Бога в Трьох Особах. Власне завдяки спасінню відбувається обоження людини та її вкорінення у Пресвяту Трійцю, що виражається в онтичному й моральному процесах. Обидва аспекти містить Божа ласка – особлива Божа дія, яка й окреслює людину в її бутті та святості. Людина як особа покликана до співпраці з Богом, партнерства та діалогу з ним, будучи вільною і маючи можливість вибору, який зумовлює моральну площину її дії. Ч.С. Бартнік переконаний, що «моральне зло, гріх деперсоналізують людину, ведучи до розриву позитивного особового зв'язку, єдності з Богом» [13, 110].

Людина не може повністю себе реалізувати, стати собою, отже стати особою без Христа. Христос і людина взаємно зумовлені, вони доповнюють одне одного і є незрозумілими поодиноці. У цей спосіб теоретична і практична антропологія переходять у сферу христології, а христологію певною мірою слід вважати найвищим рівнем антропології. Христологія являє процес поставання Бога людиною, усиновлення людини Богом, адже саме через Христа людина стає Божою дитиною. У світлі цього процесу Христос виступає мотивом створення, первинним взірцем, моделлю та ключем зрозуміння людської особи. Завдяки цьому історію людства Ч.С.Бартнік представляє як головну антропологічну тріаду: перший Адам і створення, другий Адам (Христос) і справа спасіння людства, третій Адам і завершення історії (есхатологічний час) [2, 47].

Людина не існує сама по собі, оскільки у площині створіння вона є образом Божим, а у площині спасіння – образом Христа. Як і Бог, людина перебуває у вимірі спільноти, тому існує та здійснює себе як індивідуальна і суспільна особа в комунітарній спільноті

осіб. Особливістю християнської релігії є вчення про тринітарного особового Бога як неподільну спільноту Осіб. Натомість суть християнства в історії спасіння творить особа Христа. Тому тільки відштовхуючись від особи Христа, можна зрозуміти людину. Тому людська особа не тільки закорінена в Бозі, беручи від нього початок, а й спрямована на Бога у своєму бутті і своє особове звершення може отримати лише в Бозі. Цим зумовлений процес особової реалізації, здійснення людини від народження аж до знаходження повноти власної особи в Бозі. Інтерпретуючи бартнікове розуміння христології, католицький богослов К.Гуждж пише: «Прямуючи шляхом від Бога (початку людини) до людини і від людини до Бога (цілком вільний вибір життя), як відповіді людини на пропозицію Бога, можна отримати відповідь на питання дійсності, зрозуміння її та й самої людини» [22, 208]. Як бачимо, у такий спосіб відкривається шлях до міжперсонального діалогу Бога і людини.

Бог і людина становлять сферу таємничого буття, і не тільки тому, що є особами, а тому, що засобом зв'язку між ними виступає все інше буття, внутрішню цінність якого визначає боголюдська особа Христа, а згодом і обожнена людина. Людина безнастанно проходить етапи поставання, здійснення в собі особи, закінчуючи справу розпочату Богом. Увесь процес, як його розуміє Ч.С.Бартнік, відбувається у співвіднесеності до особи Христа в чотирьох площинах: особовій, в якій людина закріплює власну особу в Особі Божій; структуральній, в якій відбувається обожнення людської особи; функціональній, в якій Бог діє в цілому бутті; діалектичній, в якій відбувається перехід від обмеженості до безмежного [2, 117]. Прикладом такого тісного, цілісного єднання людської особи з Особою Божою є Особа Христа, де Бог і людина творять одну особу і субзистенцію. У статті «Бог людиною» (1988) польський філософ називає Христа тим, у кому відбулося поєднання людського з Божим, і в кому все людство отримує своє звершення, реалізуючи повноту кожної людської особи через інтегрування з Богом. Таким чином Особа Христа, в інтерпретації Ч.С.Бартніка, виступає людським шляхом до Бога, натомість «зворотний напрямок: шлях Бога до людини також проходить через Особу Христа, де втілення (народження Ісуса) стає онтичною базою особової єдності Бога з людиною» [1, 8].

Згідно з головним постулатом персоналізму найбільшою цінністю

є людина, однак у християнському персоналізмі ця аксіома потребує певного роз'яснення, оскільки за найвищу і єдину цінність християнство визнає Бога. У «Пролегоменах до обговорення сенсу історичного» (1979) Ч.С. Бартнік пропонує вирішити цю складність шляхом двох тез: по-перше, людину слід вважати найбільшою цінністю в іманентному світі; по-друге, Бога слід сприймати та розглядати з точки зору людини, тобто як своєрідне утвердження й основу безмежної цінності людської особи [17, 28].

У статті «Персоналізація Церкви з погляду кардинала Кароля Войтили» (1980) польський мислитель говорить про те, що дійсність християнства і людська особа є одним з аспектів, інший аспект полягає в тому, що особа на підставі своєї природи об'являє, проголошує Особу Бога, вказує на неї, і навпаки – Бог об'являє, проголошує особу людини, більше того, Бог сам відкриває істину про людську особу самій людині [14, 1414].

Відповідно до представленої вище концепції, Ч.С. Бартнік виводить з обумовленого зв'язками-відношеннями (*relatio*) тринітарного буття Осіб Божих явище реляційності створеної Богом людської особи. Тому поряд зі значними відмінностями між Божою Особою і людською між ними існує також певна аналогія. Спираючись на те, що визначає їхню подібність, польський персоналіст стверджує, що у площині буття людську особу формує реляція самостійного існування, він пише: «Істота людської особи не відрізняється від істоти Божої Особи, оскільки вона (людина) – образ не лише Божої природи, а передусім Божої Особи» [10, 84]. Кожна людська особа відображає дійсність Божих Осіб, творить їх Триєдиний образ, виявляє себе як образ Бога Спільноти. Тут Христос виступає прообразом не лише індивідуального, але і спільнотного людства, в чому проявляється семантика вислову «людина для інших». Такий підхід до інтерпретації особових зв'язків-відношень (*relatio*) наближає католицького мислителя до східної традиції. Це пояснює, чому в розумінні Ч.С. Бартніка реляційне буття належить до сфери конститутивно створених осіб. На думку філософа, тільки в Бозі категорія «особи» представлена в повному, абсолютному, властивому йому значенні, натомість в людині вона проявлена лише як завдання звернення. Те, що в Божих Особах має характер досконалої актуальності, а саме повної відкритості на іншого, в людині становить шлях людської

персоналізації, тобто процесу вдосконалення своєї буттєвої реляційності. Як зазначає польський дослідник християнського персоналізму А. Войтчак, реляційність у людині набуває «форми онтологічного пріоритету, прихованого в найглибшій істоті особи» [23, 343]. У богословському трактаті «Церква Ісуса Христа» (1982) Ч.С. Бартнік вказує на те, що людина стає собою також у процесі наближення, спрямування, виходу до Особи Бога і на цьому шляху розвивається як особа. При цьому філософ зазначає, що найвищого ступеня відкритості, виходу до особи іншого, а завдяки йому повноти свого виміру як особи, людина досягає на шляху єднання з Божою Особою, тобто в прагненні до свого взірця – Абсолютної особи. Цей процес започатковує Бог, і ніколи людина, оскільки вона не здатна цього зробити. Бог дає початок людині і початок особи в ній. Ч.С. Бартнік пише: «Бог творить себе в особі людини і цим ініціює її буття і шлях до Себе» [6, 157]. З цього польський персоналіст виводить думку, що сенс людської особи знаходиться у спільності Божих і людських осіб.

У філософсько-релігійному тлумаченні феномену особи Ч.С. Бартніком окремим питанням постає проблема взаємозумовленості людської особи і осіб Божих, яка у контексті трансцендентної суті людської особи розглядається філософом-персоналістом як активно-творча співпраця Бога і людини. Бог дає початок людині і початок особи в ній, відтак людина безнастанно проходить етапи поставання собою, тобто здійснення в собі особи, закінчуючи справу розпочату Богом. Тринітарний особовий Бог, в інтерпретації Ч.С. Бартніка, виступає необхідною умовою, яка творить основу людської свободи й особи, допомагає на шляху реалізації, виступає джерелом, метою та здійсненням поставання людини особою. Людина від початку створення як особа покликана до співпраці з Богом, партнерства та діалогу з ним, будучи вільною і маючи можливість вибору, який зумовлює моральну площину її дій і вчинків, тому моральне зло і гріх деперсоналізують людину, розриваючи її активно-творчий особовий зв'язок з Богом.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Bartnik Cz. St.* Byg czowiekiem / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Collectanea Theologica*. – 1988. – № 58. – S. 5–16.
2. *Bartnik Cz. St.* Chrystus jako sens historii / Czesiaw Stanisław Bartnik. – Wrocław : Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1987. – 355 s.
3. *Bartnik Cz. St.* Dogmatyka katolicka / Czesiaw Stanisław Bartnik. – T. 1. – Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1999. – 861 s.
4. *Bartnik Cz. St.* Fakt historyczny w teologii chrześcijańskiej / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Roczniki Teologiczno-kanoniczne*. – 1976. – № 23. – Z. 2. – S. 23–35.
5. *Bartnik Cz. St.* Ikona czowiecza / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Bartnik Cz. St.* Krzak GorejŃscy: Homilie, kazania, przemowy. – Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1991. – S. 268–269.
6. *Bartnik Cz. St.* Коњсіѣ Jezusa Chrystusa / Czesiaw Stanisław Bartnik. – Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1982. – 397 s.
7. *Bartnik Cz. St.* Kultura i Ńwiat osoby / Czesiaw Stanisław Bartnik. – Lublin: Standruk, 1999. – 566 s.
8. *Bartnik Cz. St.* Misterium czowieka / Czesiaw Stanisław Bartnik. – Lublin: Standruk, 2004. – 442 s.
9. *Bartnik Cz. St.* Od humanizmu do personalizmu / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Personalizm*. – 2005. – № 9. – S. 83–92.
10. *Bartnik Cz. St.* Ontologia personalistyczna / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Personalizm*. – 2003. – № 5. – S. 75–84.
11. *Bartnik Cz. St.* Osoba i historia: Szkice z filozofii historii / Czesiaw Stanisław Bartnik. – Lublin: Standruk, 2001. – 471 s.
12. *Bartnik Cz. St.* Osoba ludzka i jej wymiar spoieczny i transcendentny / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Szkice do systemu personalizmu*. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2006. – S. 127–136.
13. *Bartnik Cz. St.* Personalistyczny zarys teologii katolickiej / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Roczniki Teologiczne*. – 1993. – № 40. – Z. 2. – S. 103–115.
14. *Bartnik Cz. St.* Personalizacja Коњсіоіа w uјkcіu kardynaіа Karоіа Woјtyіy / Czesław Stanisław Bartnik // *Znak*. – 1980. – № 32 (11). – S. 1412–1418.
15. *Bartnik Cz. St.* Personalizm uniwersalistyczny / Czesiaw Stanisław Bartnik. – *Roczniki Teologiczne*. – 2002. – № 49. – Z. 2. – S. 77–87.
16. *Bartnik Cz. St.* Podmiot i przedmiot w poznaniu personalistycznym / Czesław Stanisław Bartnik // *Roczniki Teologiczno-kanoniczne*. – 1988. – № 35. – Z. 2. – S. 13–24.
17. *Bartnik Cz. St.* Prolegomena do dyskusji nad sensem dziejyw / Czesiaw Stanisław Bartnik // *Studia Filozoficzne*. – 1979. – № 3. – S. 23–31.

18. *Bartnik Cz. St. Sens bytu / Czesław Stanisław Bartnik // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1981. – № 28. – Z. 2. – S.97–109.*
19. *Bartnik Cz. St. Szkic o osobie / Czesław Stanisław Bartnik // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1990. – № 37. – Z. 2. – S.69–83.*
20. *Bartnik Cz. St. Teilhardowska wizja dziejwy / Czesław Stanisław Bartnik. – Lublin: TN KUL, 1975. – 259 s.*
21. *Bartnik Cz. St. Wiara a teologia w ujęciu personalistycznym / Czesław Stanisław Bartnik // Przegląd Powszechny. – 1982. – № 99 (1-2). – S.37–48.*
22. *Gyduć K. Chrystologia «speinienia osobowego» / K. Gyduć // Historia i Logos. Cz. S. Bartnikowi na 60-lecie / pod red. K. Macheta, K. Gyduć, M. Kowalczyk. – Lublin: Standruk, 1991. – S.208–215.*
23. *Wojtczak A. Osoba i spoleczność / A. Wojtczak // Historia i Logos. Cz. S. Bartnikowi na 60-lecie / pod red. K. Macheta, K. Gyduć, M. Kowalczyk. – Lublin: Standruk, 1991. – S.339–349.*

Горбань Р.А. Активно-творча співпраця Бога і людини у філософсько-релігійному тлумаченні феномену особи Чеславом Станіславом Бартніком

У статті з'ясується один з аспектів філософсько-релігійного тлумачення феномену особи недосліджуваним вітчизняними релігієзнавцями польським персоналістом Ч.С.Бартніком. Йдеться про трансцендентний вимір особи, в якому діалектика взаємозумовленості людської особи і Божої розглядається як їх активно-творча співпраця. Бог дає початок людині і особі в ній, відтак людина безнастанно проходить етапи поставання собою як здійснення в собі особи, закінчуючи справу розпочату Богом. Особовий Бог, в інтерпретації Бартніка, є необхідною умовою, яка творить основу людської свободи й особи, виступаючи джерелом і метою її становлення. Людина від початку створення покликана до співпраці, партнерства і діалогу з тринітарним особовим Богом: Отець зачинає людську особу, Син скеровує її до розвитку, завдяки дії Св. Духа стає можливим її зрушення на шляху самореалізації.

Ключові слова: особа, Бог, людина, персоналізм, зв'язки-відношення (relatio), буття, самореалізація.

Richard Gorban. Active and Creative Synergy of God and Man in Philosophical and Religious Interpretation of a Personality Phenomenon by Czesław Stanisław Bartnik

In this article, the author provides insight into one of the aspects of philosophical and religious interpretation of a personality phenomenon by Czesław

Stanislaw Bartnik, a Polish personalist, scantily studied by Ukrainian religious studies scholars. The point at issue is about transcendental dimension of a personality, in which the dialectics of interconditionality of the personalities of a human being and God is considered as their active and creative synergy. God creates a man and a personality in it, thus a man timecontinuously overcomes the stages of socialization, accomplishing the task, set up by God. God existing personally, as interpreted by Bartnik, is a precondition that creates the basis for human freedom and personality, being the source and goal of its rise. Since the Creation, a man has been destined for cooperation, partnership and dialogue with the tri- personality of God: God the Father creates a person, the Son of God directs it towards development, and actions of the Holy Spirit progress it to self-realization.

Key words: personality, God, man, Personalism, relationship (relatio), existence, self-realization.